

Téma, problém, otázka, úvod a cíle výzkumu.

Tématem mého projektu je „*Rozvoj pragmatické jazykové roviny s využitím vhodných didaktických pomůcek*“. Toto téma jsem si zvolila díky zaměstnání v logopedické třídě mateřské školy, ve které máme mnoho pomůcek použitelných k rozvoji jednotlivých řečových rovin, jen pro pragmatickou rovinu pomůcek mnoho není. Vzhledem k tomu, že pragmatická rovina zahrnuje hlavně sociální uplatnění komunikační schopnosti, je také velmi důležitá pro správnou komunikaci a dorozumění se a je tedy nutné, aby se v mateřské škole (zvláště pak v logopedické třídě při mateřské škole) pracovalo na jejím rozvoji. Zároveň je dobré mít pro rozvoj pragmatické roviny zásobu didaktických pomůcek, protože při práci s dětmi předškolního věku jsou různé pomůcky důležité, neboť děti nejsou ještě natolik zvyklé pracovat, aby se vše obešlo bez obrázků, loutek, hraček atd. Navíc ne všechny pomůcky vyhovují každému dítěti, a právě proto je vhodné mít pomůcek větší zásobu a střídát je, či obměňovat.

Součástí mé práce bude výroba pomůcek vhodných k rozvoji pragmatické roviny, přičemž tyto pomůcky budou použity v praxi, bude zjištěna jejich srozumitelnost, časová náročnost, efektivita i oblíbenost u dětí. V diplomové práci budou jednotlivé pomůcky popsány a zobrazeny, takže všichni logopedové budou mít možnost si je vyrobit a ve své praxi používat. I přestože budou pomůcky určeny hlavně pro děti předškolního věku, většina z nich bude použitelná i v logopedické praxi s dospělými lidmi.

Hlavním cílem výzkumu bude zjištění informací o rozvoji pragmatické roviny a získání zkušeností v této problematice pro praxi. Dílčím cílem bude zjištění úrovně pragmatické roviny ve dvou různých termínech u 10 dětí předškolního věku v logopedické třídě při běžné mateřské škole. Oba termíny od sebe budou vzdáleny 4–5 měsíců a výsledky zjištěné v těchto šetřeních budou porovnány, čímž bude zjištěno, jak se pragmatická rovina zlepšila. V době mezi jednotlivými šetřeními se bude s dětmi pracovat na rozvoji pragmatické roviny právě pomocí vlastnoručně vyrobených pomůcek. Díky tomu bude zjištěno, zda jsou jednotlivé pomůcky vhodné pro děti předškolního věku i pro práci v logopedické třídě mateřské školy, dále také efektivita jednotlivých pomůcek, jejich srozumitelnost, oblíbenost u dětí i

časová náročnost.

Hlavní výzkumná otázka a vedlejší výzkumné otázky

Hlavní výzkumná otázka:

- Jak se změní úroveň pragmatické roviny za určitou dobu u dětí z logopedické třídy při běžné mateřské škole?

Vedlejší výzkumné otázky:

- Jsou vlastnoručně vyrobené pomůcky vhodné pro rozvoj pragmatické roviny u dětí předškolního věku?
- Je práce s těmito pomůckami v logopedické třídě při mateřské škole reálná?
- Jsou tyto pomůcky efektivní, srozumitelné a u dětí oblíbené?

Uveďte, zda jste si vybrali kvalitativní nebo kvantitativní výzkumnou strategii a proč jste se tak rozhodli

Rozhodla jsem se pro kvalitativní výzkum právě z toho důvodu, že plánuji své šetření realizovat v logopedické třídě při běžné mateřské škole, kde pracuji. Ve třídě je 10 dětí s různými logopedickými vadami a s různou úrovní pragmatické roviny. S každým dítětem zvlášť plánuji vést rozhovor a plnit různé pracovní listy či úkoly, pomocí kterých bude zjištěna právě úroveň pragmatické roviny. Z rozhovorů s dětmi i z diskusí nad jednotlivými pracovními listy a úkoly si budu dělat poznámky týkající se právě pragmatické roviny.

Dále bych chtěla při práci s dětmi odzkoušet mnou vyrobené pomůcky pro rozvoj pragmatické roviny, přičemž některé budou použity při individuální práci a některé skupinově.

Právě v důsledku nízkého počtu dětí (respondentů) a také díky tomu, že se plánuji každému dítěti věnovat individuálně a strávit při práci s ním větší množství času, zvolila jsem kvalitativní výzkumnou metodu.

Návrh metody sběru dat, představa o počtu a kontaktování výzkumných jednotek

Jak bylo již uvedeno výše, ve svém výzkumném šetření plánuji mít 10 respondentů (jde o všechny děti navštěvující logopedickou třídu při běžné mateřské škole). Tuto třídu jsem zvolila jednak kvůli tomu, že v ní učím, takže pro mě bude sběr dat snadno dostupný (práce na výzkumu bude tedy i součástí mého zaměstnání).

Druhým důvodem, který mě vedl k volbě těchto respondentů je fakt, že děti v logopedické třídě nemají pragmatickou rovinu ještě zcela rozvinutou a navíc je každý na jiné úrovni v rozvoji této řečové roviny. Také si myslím, že tento výzkum bude zajímavý, neboť bude zahrnovat děti s různorodou kvalitou pragmatické roviny, což lze předpokládat díky tomu, že všechny děti, které jsme pro příští školní rok do naší logopedické třídy přijaly, navštěvují již v této době naší mateřskou školu, znám je, a vím, co od nich mohu čekat i na jaké úrovni je jejich mluvní projev.

Data budu sbírat z rozhovorů s dětmi nad obrázky, při práci na pracovních listech a při plnění jednotlivých úkolů. Z rozhovorů si budu zaznamenávat

informace potřebné ke zjištění úrovně pragmatické roviny. Vypracované úkoly a pracovní listy si budu kvůli schovávat a budu si k nim dopisovat doplňující poznámky zaznamenané při práci s dětmi a z jejich komentářů. Všechny získané informace a podklady budu uschovávat kvůli porovnávání s výsledky z druhého šetření, které bude probíhat stejně.

Úryvek z připravovaného nástroje sběru dat

Plánuji připravit situační obrázky, nad kterými povedu rozhovor s jednotlivými dětmi. Pokud to bude možné, pokusím se sehnat fotografie (ne obrázky kreslené), neboť děti by se měly dokázat do daní situace vžít, a proto bude vhodné mít obrázky co nejlépe vystihující realitu. Půjde o obrázky z běžného života – u lékaře, v obchodě, v cukrárně. Jde tedy o okamžiky, které by měly děti ze života znát. Kromě toho, že děti obrázkem popíší, chtěla bych, aby zavzpomínaly, co se v těchto situacích říká (např. u lékaře – co tě bolí, co se ti stalo...) a také jak by na tyto otázky odpověděly.

Dále budu mít připravené pracovní listy s úkoly, které budou muset děti slovně komentovat. Také půjde o situace z běžného života, kdy si děti budou vybírat, co nakoupí, nebo půjčovat hračky od kamarádů na hřišti atd.

Také bych chtěla zjistit, jak děti rozumí čtenému textu a do jaké míry jej dokáží reprodukovat. Z knížky s krátkými příběhy jim budu číst a jejich úkolem bude zopakovat, o čem text byl a co se v něm dělo.

Ze všech těchto úkolů si budu dělat poznámky o tom, jak děti komunikují, zda používají celé věty nebo jen slova, popř. slovní spojení, jestli dokáží pozdravit, poprosit, požádat o to, co chtějí, domluvit se. Také bude zkoumáno, jestli se děti umí zeptat, pokud něčemu nerozumí.

Sběr dat ze splněných úkolů proběhne ve dvou termínech (říjen a leden/únor). Výsledky z těchto pozorování budou porovnány kvůli zjištění rozvoje pragmatické roviny řeči.

Zamyšlení se nad možnými praktickými a etickými problémy při výzkumu

Jedním ze dvou problémů, které mě napadají, a které mohou zkomplikovat realizaci tohoto výzkumu jsou rodiče. V dnešní době jsou jakékoli informace týkající se dětí velmi citlivé a choulostivé. Přestože ve výzkumu nebudou uvedena žádná jména, popř. budou pozměněna, ani konkrétní názvy organizace/školy... bude nutné získat od rodičů písemný souhlas se zveřejněním dat a informací získaných při práci s dětmi a při provádění výzkumu. Proto je také nutné počítat s tím, že se mi počet respondentů může snížit. Pokud nastane tento problém, budu při jeho řešení spoléhat na to, že mě již rodiče znají a že všechny úkoly i cvičení, která budu s dětmi v rámci výzkumu provádět, jsou běžnou součástí práce v logopedické třídě, děti tedy nebudou zatěžovány žádnou prací navíc.

Druhým problémem, který je nutné brát v potaz, je absence dětí ve škole. Vzhledem k tomu, že realizace výzkumu bude probíhat v chladných ročních obdobích, je pravděpodobné, že děti budou často nemocné a školu budou navštěvovat s velkými přestávkami. To může zhoršit nejen sběr informací a dat, ale také to může omezit práci na rozvoji zkoumané pragmatické roviny, která bude probíhat mezi jednotlivými šetřeními. Zjišťování efektivnosti jednotlivých pomůcek může být díky tomu zkreslen. Tento problém by šel řešit intenzivnější prací u dětí, které mají nízkou docházku popř. pozdějším sběrem dat (pokud se do školy vrátí před ukončením výzkumu).

Záznam z prvního realizovaného rozhovoru

Vzhledem k tomu, že končí školní rok, byl rozhovor, z něhož jsou níže

uvedené informace, proveden s dítětem, které už je připravené na školní docházku a jeho pragmatická rovina je na dobré úrovni. Většina dětí z naší třídy totiž odchází do školy a ty, co nám zůstávají, nebyly v době provádění rozhovoru ve školce.

Jednalo se o obrázek z cukrárny, na kterém si chlapeček vybírá něco dobrého. Chlapec, se kterým jsem pracovala, je velmi šikovný a chytrý. Základní věci na obrázku popsal rozvitými větami. Všiml si ústředního děje, který dokázal dobře slovně okomentovat, dále rozpoznal a popsal prostředí, ve kterém se děj odehrává. Po upozornění dokázal dobře popsat i detaily, které byly na obrázku vyobrazeny – okomentoval oblečení prodavačky, nakupujícího chlapečka a také pojmenoval jednotlivé laskominy na pultu cukrárny.

Protože se jedná již o sedmiletého chlapce, nechala jsem ho popsat celý rozhovor (co říká prodavačka i co říká chlapeček). Chlapec opět používal rozvitě věty a souvětí, dokázal slušně pozdravit, požádat o vybranou dobrotu, poděkovat. I z pozice prodavačky věděl, co říkat: pozdravil, zeptal se, co by si chlapeček dal, a rozloučil se. Celý rozhovor zvládal relativně sám, podporu a vedení z mé strany potřeboval jen minimálně.

Pragmatická rovina tohoto chlapce je tedy na dobré úrovni (úměrné k věku). Jeho slovní zásoba je bohatá, pozitivní je, že používá rozvitě věty a souvětí. V řeči se místy objevují dysgramatismy – největší problémy mu dělají dlouhá slova a slova obsahující souhláskové shluky, výjimečně se objevuje nesprávné skloňování. Ve výslovnosti se objevuje stále nepřesná artikulace hlásek r a ř.

Námět k modifikaci výzkumného návrhu

Výše zmíněný rozhovor byl veden se sedmiletým chlapcem, který je velmi šikovný. Vzhledem k faktu, že nám většina dětí letos odchází do školy, dostaneme po novém roce do třídy menší děti, jejichž řeč a vyjadřování je většinou na podstatně nižší úrovni. Také jejich schopnosti nebudou ještě tak rozvinuté. Nejsem si tedy zcela jistá, zda je pro ně stejný postup vhodný.

Určitě by proto bylo lepší, aby děti nepopisovaly celý rozhovor (tedy ze

strany prodavačky i nakupujícího chlapce), ale rozdělíme si v tomto rozhovoru role a to tak, že já bych mluvila za prodavačku a dítě samo za sebe, což by mohlo být pro mladší děti jednodušší a mohly by tento úkol lépe zvládat.

Dále doplním zápis z rozhovorů o seznam problémových slov u jednotlivých respondentů, které jsem si tentokrát zapoměla napsat, takže bude možné do závěrečné práce uvést konkrétní příklady slov a slovních spojení, které dětem dělaly obtíže.

Seznam relevantní literatury

- BARTOŇOVÁ, Miroslava: *Současné trendy v edukaci dětí a žáků se speciálními vzdělávacími potřebami v České republice*. Vyd. 1. Brno: MSD, 2005, 420 s. ISBN 80-86633-37-3.
- BENDO VÁ, Petra: *Dítě s narušenou komunikační schopností ve škole*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2011, 150 s. ISBN: 978-80-247-3853-6.
- BYTEŠNÍKOVÁ, Ilona: *Rozvoj komunikačních kompetencí u dětí předškolního věku*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2007, 200 s. ISBN 978-80-210-4454-8.
- CROSSLEY, Rosemary: *Speechless : facilitating communication for people without voices*. 1st. printing. New York : A Dutton book, 1997. 309 s. ISBN: 0-525-94156-8.
- KLENKOVÁ, Jiřina.: *Vzdělávání žáků s narušenou komunikační schopností*. 1. vyd. Brno: Paido: Masarykova univerzita, 2008. 327 s. ISBN: 978-80-7315-168-3.
- KLENKOVÁ, Jiřina: *Logopedie: narušení komunikační schopnosti, logopedická prevence, logopedická intervence v ČR, příklady z praxe*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2006, 224 s. ISBN: 80-247-1110-9.
- KUTÁLKOVÁ, Dana: *Logopedická prevence : průvodce vývojem dětské řeči*. Vyd. 4. Praha: Portál, 2005. 213 s. ISBN: 80-7367-056-9.
- LECHTA, Viktor a kol.: *Logopedické repetitórioium : teoretické východiská*

súčasnej logopédie, moderné prístupy k logopedickej starostlivosti o osoby s narušenou komunikačnou schopnosťou. 1. vyd. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1990, 278 s.

- PEUTELSCHMIEDOVÁ, Alžběta: *Logopedické poradenství: příklady a analýzy.* 1. vyd. Praha: Grada, 2009, 124 s. ISBN: 978-80-247-2666-3.
- PIPEKOVÁ, Jarmila a kol.: *Kapitoly ze speciální pedagogiky.* 3., přeprac. a rozš. vyd. Brno: Paido, 2010, 401 s. ISBN: 978-80-7315-198-0.

Pěkný projekt, měla jste se ale více věnovat té „výzkumné části“ samotné, určitě doporučuji popřemýšlet o experimentu (jen tak můžete poukázat na efekt pomůcek) a více bych rozpracovala způsoby, jakými budete sbírat data ve vztahu ke konkrétním výzkumným otázkám.